

Ay Tutulduğu Gece

Kemal Bilbaşar

2. BASKI

♥ can
modern



KEMAL BİLBAŞAR
AY TUTULDUĞU
GECE

Can Modern

Ay Tutulduğu Gece, Kemal Bilbaşar

© 2015, Can Sanat Yayınları A.Ş.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: Kovan Kitabevi Yayınları, 1961

Can Yayınları'nda 1. basım: 2015

2. basım: Aralık 2020, İstanbul

Bu kitabın 2. baskısı 500 adet yapılmıştır.

Dizi editörü: Emrah Serdan

Editör: Tamer Erdoğan

Düzeltili: Aylin Samancı

Mizanpaj: M. Atahan Sıralar

Kapak tasarımı: Utku Lomlu / Lom Tasarım (www.lom.com.tr)

Baskı ve cilt: Türkmenler Matbaacılık Reklam San. ve Tic. Ltd. Şti.

Maltepe Mah. Gümüşsuyu Cad. No: 16-18

Topkapı, İstanbul

Sertifika No: 43087

ISBN 978-975-07-2593-7

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.

Hayriye Caddesi No: 2, 34430 Galatasaray, İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

canyayinlari.com/9789750725937

yayinevi@canyayinlari.com

Sertifika No: 43514

KEMAL BİLBAŞAR
AY TUTULDUĞU
GECE

ROMAN

♥can

Kemal Bilbaşar'ın Can Yayınları'ndaki diğer kitapları:

Başka Olur Ağaların Düğünü, 2003

Cemo, 2003

Denizin Çağırışı, 2003

Memo, 2003

Bedoş, 2015

Cevizli Bahçe, 2015

Irgatların Öfkesi, 2015

Kölelik Dönemeci, 2015

Yeşil Gölge, 2015

Zühre Ninem, 2015

KEMAL BİLBAŞAR, 1910'da Çanakkale'de doğdu. Ortaöğrenimini 1929'da Edirne Öğretmen Okulu'nda tamamladı, iki yıl ilkokul öğretmenliği yaptı. Gazi Eğitim Enstitüsü Tarih-Coğrafya Bölümü'nden 1935'te mezun oldu. Nazilli ve İzmir Karakaş ortaokullarında öğretmenlik yapan Bilbaşar, 1961'de emekliye ayrıldı; bir süre siyasetle uğraştıktan sonra 1966'da İstanbul'a yerleşti. İlk öykülerini, İzmir'de Cahit Tanyol ve İlhan İleri'yle birlikte çıkardıkları *Aramak* dergisinde yayımladı (1939). Bilbaşar, 1945-1952 yılları arasındaki dönem hariç, sürekli öykü yayımladı, radyo oyunları yazdı, pek çok gazete ve dergide öykü, roman ve makaleleri yayımlandı. Tiyatro, senaryo ve ders kitapları da yazan Bilbaşar, 1961'den sonra daha çok roman türüne ağırlık verdi. Bilbaşar, 1939'da "Budakoğlu" öyküsüyle Ankara Halkevi Öykü Yarışması'nı, *Cemo* adlı romanıyla 1967 Türk Dil Kurumu Roman Ödülü'nü, *Yeşil Gölge* romanıyla da 1970 May Roman Ödülü'nü kazanmıştır. 21 Ocak 1983 tarihinde aramızdan ayrıldı.

Kasabaya bir bekâr geliyor

Otobüs Kışla Gediği'ni aşınca yüreğim hop etti. Aşağıda yakut kiremitli damlarıyla kasaba görünmüştü. Mavi yonca yaprağını andıran bir deniz parçasının kıyısında, yeşil fundalıklarla örtülü sırtlara yaslanmış kasabanın manzarası resim kadar güzeldi. Güneye uzayan beyaz kumsal boyunca sıralanmış yeldeğirmeni kalıntıları bu güzelliği korumak için yapılmış kale burçlarıydı sanki. Kıyılar hayalimdekinden daha renkli, daha muhteşemdi. Aşağıya inince, pekâlâ kasabaya doğru yuvarlanan dalga köpükleri arasından istiridye kabuğu üzerinde, Tanrıça Afrodit'le karşılaşabilirdim.

Oysaki aşağı inildikçe bu manzara yavaş yavaş bozuldu. Damları kırmızı kiremitle örtülü evler, insan barınamayacak kadar haraptı. Sokaklar toz, gübre, fişkiyle doluydu. Evlerin pencerelerinde bir kadın başına bile rastlamadık. Sokaklarda da kimseler yoktu. Kahve önündeki dut ağacı altında oturan birkaç kişinin sırtlarında bin yamadan elbiseler vardı.

Önce beni iyi karşıladılar. Kahve bile ısmarladılar. Kasabada bekâr olarak birkaç zaman oturmak istediğimi öğrenince, misafirsevenlikle parlayan gözlerde hoşnutsuzluk ışıkları belirdi. Birer ikişer kalkıp gittiler. Memleketimizin en batı ucundaki bu küçük kasaba halkı da bir

bekâra ev vermek istemiyordu. Aile ocaklarının namusu için bir tehlikeydim sanki. Nahiye müdürü müşkül durumda kalmış bir adam haliyle, “Ne yaparsın kardaşım,” dedi, “bu milletin mayası taassupla tutulmuştur. Üzerinden baskı kalktı mı, maya aslını belli eder. Eskiden olsa jandarmayla haber gönderdim mi, akarsular dururdu. Hükumatın emrine karşı gelmek kimin haddine? Ama şimdi devir değişti kardaşım. Efendilerimizin isteklerine boyun eğeçiz.”

Büsbütün iktidarsız görünmeye de razı olmadı:

“Ama siz mademki tebdilihava için geldiniz kasabamıza, elbet bir çaresini bulacağız, kardaşım. Daha olmazsa hükümat konağının bir odasını emrinize veririm. Ama pek rahat edemeyeceksiniz. Durun bakayım.”

Kahvenin bir kenarında oturan, gözünün biri bağlı, kara kuru adama seslendi, “Ali Efe. Bir zahmet, beyi Şarapçı Hidayet’e kadar götür,” dedi; bana döndü, “Ben de beraber gelmek isterdim. Lakin şu karşıdaki furunu kontrol edeceğim, kardaşım. İki çuval un getirdiklerini gördüm. Bizim verdiğimiz una kepekli, arpalı un karıştırıyor, ekmekleri berbat çıkarıyorlar. Paçal¹ yapmaya fırsat vermeden baskın vereyim istiyorum. Siz benden selam söyleyin Şarapçı’ya. Zannederim o sizi boş döndürmeyecek. Kasabanın ucunda, deniz kıyısında bir kulesi vardır. Biraz harapçadır ama işe yarar. Sonra kasabadan tamamen ilişkisini kesmiştir. Tam dinlenilecek yer. Mamafih bir bakın, beğenirseniz tutarsınız kardaşım. Hiçbir yer bulamazsak hükümat emrinizdedir. Ama Şarapçı’mızın sizi boş döndürmeyeceğini sanırım. Hele ona yeni terhis edilmiş bir ihtiyat zabiti olduğunuzu, buraya tebdilihava için geldiğinizi söylerseniz size canını bile verir kardaşım. Subay emeklisidir Şarapçı’mız...” dedi.

1. Ekmek yapmak üzere çeşitli tahılların karışımı. (Y.N.)

Adamcağız bir kere daha reddedilmiş olmayı “nahiye müdürlüğüne” yediremediği için olacak, fırın kontrolünü bahane etti, kahvede kaldı. Ali Efe ile çıktık. Yolda Ali Efe, “Eski günler olsaydı burda Tanrı misafiri garip konur muydu?” dedi. “Herkeslerden önce, ben alır götürürdüm sizi. Koskoca konağım vardı. Düşmez kalkmaz bir Allah. Şimdi bir viranelikte barınıyorum. Şu karşıdaki –eliyle dağda taş yığınları görünen bir yeri işaret etti– taşocaklarında bakkallık ederdim. İşim iyiydi ya felek kâr etmedi.”

Ali Efe’nin anlattığına göre, bir zamanlar, gösterdiği taşocağından değirmen taşı ile söve taşı çıkarırlarmış. Buradan yalnız Ege bölgesine değil, Yunanistan’a, hatta Avusturya’ya değirmen taşı gönderilirmiş. Çimento çıktıktan sonra söve taşı satışı gün günden azalmış. Ocaklar birer birer kapanmış. Değirmen taşı ocakları da askerî bölge içinde yıllarca kalıp körelmiş. Müşterilerini yitirmiş.

“Ocaklar kapanınca, benim de ocağım söndü,” diyor Ali Efe. “Şimdi, kasabaya gelen beylere hizmet edebilirim birkaç kuruş geçer elime. Burada kalırsanız hizmetinize bakarım. Garipsiniz, bekârsınız da hani... Bir ihtiyacınız olursa bana haber salarsınız.”

Kasabada ilk gönül kazanma fırsatı geçmişti elime. Ali Efe’nin avucuna hatırlı bir bahşış sıkıştırdım, “İnşallah Şarapçı Hidayet Bey bizi boş çevirmez de, içme suyum her gün sen getirirsin,” dedim.

Şarapçı Hidayet tombalak, güler yüzlü bir adam. İçkiden kısılmış sesinde garip bir hüznün var. Meyhanenin duvarlarına Alman dergilerinden kesilmiş çıplak kadın resimleri ile birlikte Alman savaş gücü resimleri asılmış. Kendisinin de çerçevesiz, Kuva-yı Milliye kılığında bir resmi var, duvarda.

Nahiye müdürünün öğüdünü tutmadığım, nafia ressamı olduğumu söylediğim halde, Şarapçı Hidayet bir

kupa şarap ikram etti bana. Kendi mamulatından olan şarabın tadı biraz acayip ama, ona göre, eski Yunan ilahlarının içtiği nektarmış bu şarap. Ben de bozmadım, içince damağımı şaklattım, pek hoş çeşnisi olduğunu söyledim. Gözlerinin ucundaki çizgiler memnunlukla kırıştı. Şişeyi alıp karşıma geçti, “Misafirsiniz... Bugün şarap benden,” dedi. “Vaktimiz çok, nasıl olsa gezer, görürüz kuleyi.”

Şarapçı Hidayet de kasabadan söz açtı. Burada herkes kasabanın geçmişiyile avunuyor galiba.

“Eskiden gelmeliydiniz beyim buraya... Deniz kıyısında ne otellerimiz, ne gazinolarımız vardı, görmeliydiniz. Koyda beyaz sandallar kuğular gibi dolaşırdı. Gitaralar sabahlara kadar aşk türkülerine tempo tutarlardı.”

Eskiden şarap memleketiymiş burası. Küçük koyu çevreleyen sırtlar, tüm bağlarla örtülüymüş. On dört bin nüfus barınırmış burada. Kasaba halkının çoğu Rum’muş. Birinci Cihan Savaşı’ndan sonra Rum ahali tehcir edilmiş. Gelen Türk göçmenler de iyi iskân edilememiş. Bir malmüdürü, zeytinliklerin çoğunu yerli ağalara kapatmış. Toprakların iyisini de, çuval çuval tapu senedi karşılığında aynı adamlar almışlar. O iskân devrinde bir tapu senedi karaborsası kurulmuşmuş. Zenginler karaborsadan toplatmışlar senetleri. Bu yüzden göçmenlere en kötü yerlerden birer avuç tarla düşmüş. Zeytinlikleri, bağları köklemiş, tarla yapmışlar. Bir bölümü de topraklarını satıp savarak savuşmuşlar buradan. Evler boş kalmış, bakımsızlıktan çökmüş, harap olmuş. Beton yapının icadı da ocakların kolunu kanadını kırınca limana gemiler uğramaz olmuş, ne rıhtım kalmış ne mendirek...

“Gitaranın, aşk türkülerinin yerini hayvan böğürmeleri, köpek ulumaları aldı hasılı... Bir viraneye döndü canım memleket,” diye içini çekti Şarapçı Hidayet.

Demin beni getiren Ali Efe, esnaftanmış meğer. Bir zamanlar taşocaklarında çalışan işçilere kadın taşırılmış. Bırakılmış bir söve ocağını Afrodite tapınağı haline getir-

miş. Gelen önce Tanrı Dionysos'u memnun eder, Hidayet'in nektarı ile sarhoş olmuştur. Sonra tapınağın karanlık kuytusunda, Ali Efe'nin bakireleriyle Afrodit'in gönlünü hoş edermiş.

"Ali Efe şimdi kötüledi ama bir ihtiyacınız olursa emredin, mesleğinin erbabı olduğunu gene de ispat eder size."

Nektar, içimde Dionysos'a, Afrodit'e kulluk duyguları uyandırmıştı. Ama tanrılarla arama, Ali Efe'nin kara kuru yüzünü sokmak istemedim doğrusu.

Şarapçı Hidayet'i zorla çıkardım ininden. Denizden esen serin meltem rüzgârı, bir genç kızın soluğu gibi ürpertti yüzümü...

Nektar fıçıları

Şarapçı Hidayet'in, "yeldeğirmeninden muhavvel kule" dediği yapı pek hoşuma gitti. Deniz kıyısında yükselen bir kayalığın düzlüğü üzerine kondurulmuş. Şarapçı Hidayet, onun duruşu için askerlikten kalma bir deyişle, "Ayakta nişan vaziyeti almış," diyor. Gün batısına açılmış uydurma bir penceresi var. Ege'nin mavi serinliklerini taşıyan rüzgârlar kulenin mazgallarında flüt çalıyor.

Köy kenarında bunun gibi daha sekiz-on yeldeğirmeni kalıntısı görülüyor. Ayakta kalanlarının duvarları boydan boya çatlamış.

Şarapçı Hidayet'e, değirmenleri göstererek, "Eski ilahların nektar fıçılarımıştı zahir bunlar," dedim.

Pek hoşuna gitti benzetişim, "Ama benim fıçımın onlar gibi kasnakları sökülmemiştir. İçti de şarap doludur. Hakiki nektarda yüzeceksiniz beyim," dedi.

Bu değirmenlerin yanı başında Şarapçı Hidayet'in şaraphanesi var. Burası eskiden, kulenin gerisindeki tepe üzerinde kurulmuş olan manastırın şaraphanesiymiş. Üzümler burada şarap haline getirildikten sonra fiçılarla manastırın mahzenine taşınırmış. Orada dünyanın en eski şarapları bulunurmuş.

"Ben delikanlılığımda o şarapları gördüm. Onlar şarap değil paluzeydi sanki. Birazını sulandırıp verdiler, içtim. Üç gün kendime geledim. Bütün ömrüm boyunca da tam manasıyla ayılamadım ya," diyor, sonra gülererek ekliyor.

"Benim nektar da o maya ile tutulmuştur. Tadına baktınız ya bir kere, bitti... Yarı sarhoş gezeceksiniz her zaman... Zati bu kasabada da başka türlü çakilmez. Mahzenin anahtarları şurada asılı. Ne zaman isterseniz alır, içersiniz. Size de yeter, bana da, kasabaya da... Arada bir benim sığınağa uğrarsanız, eğlenirsiniz."

Kasabanın panoraması

Şarapçı Hidayet'in öğüdünü tutuyorum, hemen her gün yarı sarhoşum. Fakat sabahları baş ağrısı ile kalkmıyorum. Tıg gibi hissediyorum kendimi. Dumanlı başım, her şeyi hoş görüyor. Kasaba halkının saygısızlığını bile... Erkekler bana rastlayınca yol değiştiriyorlar. Nahiye müdürü ile Şarapçı Hidayet de olmasa, konuşacak kimse bulamayacağım. Bakkalın, fırıncının, manavın düşman yüzleri ile karşılaşmamak için alışveriş işlerini de Ali Efe'ye bırakıyorum. Yemeğimi de o pişiriyor.

Kasabada haftada bir gün et kesiliyor... Kasabın da, çırağın da, o gün çenesinden ter damlıyor. Dükkânın önü askerlik şubesini andırıyor.

Nahiye müdürü, kasabın telaşına bakmadan onunla eğleniyor:

“Belediye kuralım diyorsun a, Müstafendi kardaşım, bindiğin dalı kestiğini fark etmiyorsun. Belediye bu duvarları beyaz taştan, masanı mermerden yapmanı isteyecek. Etlerin böyle sinek kâğıdına benzedi mi, alıp denize atacak. Cereyanlı kıyma makinesi de isteyecek belediye senden. O zaman deniz kenarındaki değirmenlerin birine de sen pervane yerleştirmek zorunda kalacaksın, cereyan toplayacağım diye...”

Bir balıkçı latifeye karışıyor:

“O, pervaneyi bulsa kışına takar müdür bey... Kasaplığı bırakır da, bizim nafakamıza ortak olmaya kalkar. Vazgeç Allah’ını seversen.”

Kasap, hıncını dana etinden çıkarıyor, satırını “hıh” diye indiriyor etin üzerine:

“Hangi nafaka ülen? Üç tane adabeyi¹ çıkarırsın künde koca denizden... Onun birini de Çingen Esmâ alır, be-dafa tarafından...”

“Hadi, hadi, kasap bozuntusu sen de. Biz balık çıkar-masak şu kasabadaki halkın kursağına et mi girer? Beş liradan satmaya kalkarsın erkeğin² okkasını...”

Hakçası balıkçılar nefis balık çıkarıyorlar. Barbunya-ların üçü bir kilo geliyor. İki liradan satıyorlar kilosunu. Ama Ali Efe, nedense, üç liradan aşağıya alamıyor bir türlü. “Seçme”ymiş onun aldıkları. Üç buçuk kiloluk bir sinarit almak istedim geçen gün, balıkçı, “Satıldı beyim,” dedi, vermedi bana. Fakat Ali Efe onu gidip aldı. Kasaba-lının bu hali yüreğime dokunuyor doğrusu. Bir şey yap-mak, aradaki buzları eritmek lazım.

1. Ucuz, tatsız bir balık. (Y.N.)

2. İki-üç yaşındaki erkek keçi. (Y.N.)

Aşağıdaki yeldeğirmenlerinin önü güzel bir plaj. Kasabanın kadınları, çocukları, keçileri, sığırları burada hep birlikte denize giriyorlar. İnsanlar burada “eşrefi mahlu-katım” diye hayvanlara yukarıdan bakmıyorlar.

Değirmenlerden birinin yanına salaş bir kahve yapılmış. İçki de bulunuyor. Geceleri lüks lambası yakıyorlar. Koya düşen ışıkları yaldızlı bir şal gibi kulemin önüne seriliyor.

Kasaba halkının çoğu tütün, ekin tarlalarında çalışmak için kıra göçmüşler. Kahvelerde fazla insana rastlanmıyor. Aylaklar, sinek sürüleri gibi, bir kahveden kalkıp ötekine konuyorlar.

Değirmenlerin arasında bir Atatürk anıtı var. Etrafının demir parmaklığı, birine lazım oldukça sökülüp götürülüyormuş. Kadınlar akşamları bu anıtın tabanındaki mozaikler üzerinde denize karşı oturuyorlar. Onun himayesinde, kendilerine kimsenin sataşamayacağını düşünmüşler sanki. Delikanlılar, kadınların çevresine sokulmuyorlar, uzaktan dolaşıyorlar.

Değirmenlerden ikisinin üzerinde iki elektrik fırıl-dağı var. Bunlardan biri kahvecinin, öteki Halim Bey’inmiş. Halim Bey, bu kasabanın en zengin adamıymış. Ama kasabaya yalnız ağustos ayında gelirmiş. Sair zamanlarda İzmir’de oturmuş. İki sabun fabrikası, birçok yağhaneleri varmış.

Şarapçı Hidayet, “Kahveci Halim Efendi’yi ‘Halim Bey’, Kasap Kadir’i ‘Kadir Ağa’ yapan o mendebur mal-müdürüdür. Rüşveti yiyince, Rumlardan kalan binlerce ağaç zeytini, olduğu gibi onların üzerine geçirdi. Mübaddillere tek ağaç zeytin bile vermedi,” diyor.

Halim Bey ile Kadir Ağa hiç geçinemezlermiş. Halim Bey daha zenginmiş ama Kadir Ağa’ya dış geçiremezmiş. Halim Bey, “İşlerim, İzmir’de oturmamı gerektiriyor,” diyormuş. Ama aslında Kadir Ağa’nın şerrinden kaçmışmış. Kadir Ağa, Halkçıların adamıymış.



Ay Tutulduğu Gece'de Kemal Bilbaşar, Demokrat Parti'nin iktidara gelişinin, daha çok Yunanistan göçmenlerinin yaşadığı bir Batı Anadolu sahil kasabasındaki yansımalarını, kasabada geçici olarak bulunan anlatıcının gözüyle, ince bir mizahın yumuşattığı bir gerçekçilikle anlatıyor. Değişen iktidarla birlikte toplumsal ilişkiler de değişmekte, yeni biçimler almaktadır.

Yeni duruma ayak uydurmaya çalışan nahiye müdüründen sıkı bir Demokrat Partili olan meyhaneci Hidayet'e, Tütünçüler Kooperatifi'nin kurulmasına önayak olan ve şimdi de Zeytinciler Kooperatifi'ni örgütlemeye çalışan Öğretmen Tevfik'ten balıkçı Ali Reis'e, Avcı Nuri'ye, yosma Naziye'ye kadar geçim dertleri, özlemleri, siyasi çekişmeleri, çıkar kavgaları ve aşklarıyla kasaba insanları...

